

Бабак Максим Андрійович

*аспірант кафедри конституційного, адміністративного та трудового права
Національного університету «Запорізька політехніка»*

ПРОБЛЕМАТИКА АПЕЛЯЦІЙНОГО ОСКАРЖЕННЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ ПРО ПРОДОВЖЕННЯ ТРИМАННЯ ПІД ВАРТОЮ ПІД ЧАС СУДОВОГО ПРОВАДЖЕННЯ НА ПРАКТИЦІ ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСТІ

У Основному Законі України визначено, що Україна є демократична, правова держава (стаття 1); людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю; права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави; держава відповідає перед людиною за свою діяльність; утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави (стаття 3).

Одним з фундаментальних конституційних прав людини є право на свободу та особисту недоторканність; ніхто не може бути заарештований або триматися під вартою інакше як за вмотивованим рішенням суду і тільки на підставах та в порядку, встановлених законом (стаття 29 Конституції України).

Право кожного на свободу та особисту недоторканність закріплено також у Загальній декларації прав людини 1948 року (стаття 3), Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року (пункт 1 статті 5), Міжнародному пакті про громадянські і політичні права 1966 року (перше речення пункту 1 статті 9).

Відповідно до приписів статті 1, другого речення частини третьої статті 8, частини першої статті 55 Основного Закону України полягає, у гарантуванні кожному судового захисту прав і свобод, а також у запровадженні ефективного механізму такого захисту. Судовий захист вважається найбільш дієвою гарантією відновлення порушених прав і свобод людини і громадянина [1].

З метою досягнення завдань кримінального провадження та для належного здійснення правосуддя у справах про вчинення кримінального правопорушення у КПК України передбачено заходи забезпечення кримінального провадження, до яких належить, зокрема, тримання підозрюваного, обвинуваченого під вартою. Запобіжний захід у вигляді тримання під вартою є найбільш суворим запобіжним заходом, пов'язаним з обмеженням конституційного права особи на свободу, який полягає в примусовій ізоляції підозрюваного, обвинуваченого шляхом поміщення його в установу тримання під вартою на певний строк із підпорядкуванням режиму цієї установи.

Відповідно до рішення Конституційного Суду України у справі за конституційною скаргою Глуценка Віктора Миколайовича щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частини другої статті 392 Кримінального процесуального кодексу України від 13.06.2019 року визнано неконституційними положення щодо неможливості окремого апеляційного оскарження ухвал суду першої інстанції про продовження строку тримання під вартою під час судового провадження [2].

Таким чином, ми можемо зазначити, що з 2019 року рішення судів про продовження строку дії запобіжних заходів під час судового провадження підлягають апеляційному перегляду, оскільки вони стосуються найважливіших конституційних прав і свобод особи, які обмежуються для забезпечення завдань кримінального процесу, а тому апеляційне оскарження вказаної категорії справ повинно бути ефективним за рахунок максимального швидкого і повного перегляду справ.

Нажаль, через різні причини існує практика судів апеляційної інстанції коли справи про перегляд рішень про продовження тримання під вартою розглядаються поза межами дії або наприкінці, вищевказане положення за таких умов можуть залишаються декларативними або неефективними.

Аналізуючи Єдиний державний реєстр судових рішень (<https://reyestr.court.gov.ua>) за напрямком ст. 183 КПК України, тобто справи про

перегляд судових рішень про застосування або продовження запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою під час судового провадження, за територіальною підсудністю - Запорізька область, встановлено, що станом на 16.10.2021 року в реєстрі містяться 2003 судових рішень суду апеляційної інстанції про перегляд ухвал про продовження тримання під вартою під час судового розгляду.

Так, відповідно до переглянутих із 100 довільних судових рішень апеляційної інстанції по Запорізькій області в реєстрі, ми можемо встановити, що 24 справ про застосування або продовження виняткового запобіжного заходу – тримання під вартою під час судового провадження було розглянуто апеляційною інстанцією поза межами дії судового рішення, що в свою чергу виключає ефективний судовий контроль за вказаною категорією справ.

Крім того, можливо спостерігати, що деякі судові рішення апеляційної інстанції корелюються в межах кінця дії судового рішення суду першої інстанції, тобто справа розглядається за декілька днів до кінця дії попередньої ухвали, що також негативно впливає, як на ефективний судовий захист, так і на розумні межі судового розгляду.

Наведеною статистикою змушує висунути гіпотезу, що в окремих випадках суди розглядаючи вказані справи поза межами їх дії нівелює значення такого апеляційного перегляд і належним чином не забезпечує належний ефективний судовий контроль.

Враховуючи ситуацію, яка склалася в судах, ми можемо припустити, що такий розгляд справ спричинений переважно проблематикою адміністрування судової влади, адже в суді апеляційної інстанції Запорізької області з липня 2021 року працює лише чотири судді, що на нашу думку впливає на якісний, швидкий і ефективний судовий розгляд справ.

Також, припускаємо, що через відсутність необхідної кількості суддів, існує практика недобросовісної поведінки учасників процесу, які можуть затягувати такий розгляд справи.

Окремо, слід зупинитися на проблематиці законодавства, яке на нашу думку не дозволяє розглянути вказані справи всебічно з дотриманням всіх вимог КПК України.

Так, ст.422-1 КПК України зазначено, що суддя-доповідач у разі необхідності перевірки обставин, які підтверджують наявність ризиків, що стали підставою для обрання запобіжного заходу у виді тримання під вартою, зміни іншого запобіжного заходу на запобіжний захід у виді тримання під вартою або для продовження строку тримання під вартою, невідкладно витребує з суду першої інстанції: ухвалу про обрання запобіжного заходу у виді тримання під вартою, про зміну іншого запобіжного заходу на запобіжний захід у виді тримання під вартою або про продовження строку тримання під вартою; клопотання про обрання запобіжного заходу у виді тримання під вартою, про зміну іншого запобіжного заходу на запобіжний захід у виді тримання під вартою або про продовження строку тримання під вартою, подане під час судового провадження в суді першої інстанції до ухвалення судового рішення по суті [3].

Ми вважаємо, що вказана норма законодавця залишила поза увагою вимоги ст. 178 та ст. 177 КПК України, якими вказано, що суддя окрім ризиків в кримінальному провадженні, повинен оцінити також й особу обвинуваченого до якого застосовуються такі заходи.

З аналізу структури ст.422-1 КПК України слідує те, що колегія суддів апеляційного суду лише формально перевіряє правомірність продовження строку дії такого заходу, без ретельного дослідження обставин та особи обвинуваченого.

Таким чином, при аналізі вказаної тематики, можливо виокремити основні проблемні моменти, які впливають на розумність строків розгляду вказаний справ апеляційною інстанцією, а саме: адміністрування судової системи (не призначення справи до розгляду максимально швидко), недостатність людських ресурсів (недостатність кількості суддів), зловживання учасниками процесу своїх прав (безпідставна неучасть сторони обвинувачення або адвокатів,

намагання перенесення справи на іншу дату), інші підстави (відсутність матеріалів провадження щодо обставин і особи обвинуваченого).

Для вирішення вказаних проблем, пропонуємо у першу чергу на законодавчому рівні внести зміни до ст.422-1 КПК України положеннями щодо надання матеріалів про особу обвинуваченого, по-друге, вирішити питання про забезпечення кадрів апеляційних судів.

Список використаної літератури

1. Зміст конституційного права людини і громадянина на судовий захист: [Веб-сайт]. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_8158 (дата звернення: 16.10.2021).

2. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційною скаргою Глуценка Віктора Миколайовича щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частини другої статті 392 Кримінального процесуального кодексу України: [Веб-сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v004p710-19#Text> (дата звернення: 16.10.2021).

3. Кримінальний процесуальний кодекс України: [Веб-сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 16.10.2021).